

EBU 'AMR ED-DÂNÎ'YE GÖRE YEDİ HARFİN ANLAMI

Yrd. Doç. Dr. Hacı Önen
Dicle Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Özet:

İhtilafli bir konu olan yedi harf meselesi kıraat ve tefsir alanında çok tartışılmıştır. Yedi harf olgusu, Kur'an kıraatı yani Kur'an'ın telaffuzu ile ilgili Müslümanlar için ortaya konmuş bir kolaylıktır. Bu yönüyle yedi harf kıraat ilminin temel konularındandır. Yedi harf ruhsatı ile birlikte, Arap Lehçelerinden kaynaklanan farklılıklardan dolayı Kur'an, değişik vecihlerle okunmaya başlanmıştır.

Yedi harf ile ilgili rivayet edilen hadisler bu konuya kaynaklık etmektedir. Şüphesiz konu ile ilgili birçok görüş ileri sürülmüştür, ancak konunun anlamı ve mahiyeti söz konusu hadislerden yola çıkılarak açıklanabilir. Bu makalede yedi harfle ilgili önemli görüşler ele alınıp, Ebu 'Amr ed-Dânî'nin (ö. 444/1053) konu hakkında ortaya koyduğu çözümler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Yedi Harf, Hadis, Kur'an, Tefsir

THE MEANING OF AL-AHRUF AL-SEB'A (SEVEN LETTERS) ACCORDING TO ABU AMR AL-DÂNÎ

Abstract:

Being an argumentative topic, the issue of seven letters (al-ahrufu al-seb'a) has been discussed considerably in field of tafseer and qiraat. The concept of seven letters (al-ahrufu al-seb'a), definitely put forward about qiraat of Quran in other word about pronunciation of Quran. In this respect, This content is the basic subject of qiraat science. As a result of varied Arabic dialects, along with seven letters, the Quran was permitted to be read in many ways.

With regard to seven letters, hadiths were narrated and these hadiths have been the resource of this content. Without doubt, concerning seven letters many views have been proposed, but the meaning of the subject and its essential nature can be described by means of hadith. It will be handled prominent views about seven letters and studied conclusion of Abu Amr ed-Dânî about seven letters in this article

Key Words: Kıraat, Seven Letter, al-Hadid, Quran, Tafseer

GİRİŞ

Yedi harf olgusu, tefsir ve kıraat literatüründe çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Kur'an kıraatı ilgili olan yedi harf konusu, muğlak bir yapıya sahip olduğu için konuyla ilgili tatmin edici bir çözüm ortaya konamamıştır. Yedi harfin anlamı ve mahiyeti ile ilgili ihtilafların çok olması, hadislerde konunun mahiyeti açıkça ve tafsilatlı bir şekilde açıklanmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Bilindiği gibi Kur'an'ın yedi harfle indirilmiş olduğu hadislerle sabittir. Kur'an, Hz. Peygamber ve Kavminin lehçesiyle (Kureyş lehçesiyle) indirilmiştir.¹ Ancak yedi harf ile Kur'an'ın farklı Arap lehçeleriyle okunmasına müsaade edilmiştir. Şüphesiz yedi harf konusunu, sadece Arap lehçeleri ile açıklamak mümkün değildir.

Arabistan yarım adasında İslam'ın yayılmasıyla farklı lehçeler birbiriyle bir iletişim içine girmeye başlamıştır. Şüphesiz bu kabile üyelerine Kur'an'ı öğretmek bir zorunluluktur. Ancak bu insanlardan özellikle ümmî, çocuk, yaşlı vb. kişilerden Kureyş lehçesi ile nazil olan Kur'an'ı, bu lehçeyle okumalarını istemek zorluklar ortaya çıkarmıştır.²

Bu nedenle yedi harfle, Kur'an'ın farklı lehçelerle okunmasına müsaade edilmiş, böylece Müslümanlara bu konuda kolaylık sağlanmıştır.³ Hadislerde yedi harf ile Kur'an'ın okunmasına müsaade edilerek, tek lehçe ile okuma sonucu ortaya çıkan zorlukların aşılması amaçlanmıştır.

Yedi harf meselesi, Kur'an'ın okunuşu yani telaffuzu ile ilgili bir kolaylık olması dolayısıyla Kıraat ilminin konusu ve temelidir. Şüphesiz konu ile ilgili çalışmalar yapılmış, ancak yine de bu mevzuda son söz söylenmiş değildir.

Yedi harf meselesi Mekkî b. Ebî Talib (ö.437/1005), İbnü'l-Cezerî (ö.833/1429), Ebu Amr ed-Danî (ö.444/1053) gibi birçok âlimi meşgul etmiş ve bu konuda birçok görüş ortaya çıkmıştır.

Ed-Danî, Kur'an'ın farklı vecihlerle okunmaya başlanmasının yedi harf meselesiyle birlikte başladığını şöyle ifade eder: Hz. Peygamber her yıl Cebrail'e Kur'an'ı arz ediyordu. Hz. Peygamber, vefat edeceği yıl bu arzı iki defa yapmıştır. Cebrail her arzayı farklı vecihler ve kıraatlarla yapıyordu. Bundan dolayı Hz. Peygamber: "Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir, hepsi de şafî, kafidir."⁴ buyurmuştur. Böylece Hz. Peygamber bu

¹ Celaleddin Abdurrahman es-Suyutî, el-İtkan fi U'lumi'l-Kur'n, Daru İbn Kesir, 2006, I, s.150, Muhammed Abdulazim ez-Zerkanî, Menahil'ul İrfan, Daru'l-İhyai't-Turas, Beyrut, 1995, I, s.109.

² Muhammed Mustafa el-'Azamî, Kur'an Tarihi, Çev. Ömer Türker, Fatih Serenli, İz Yay., İstanbul, 2011, s.99.

³ Zerkanî, Menahil, I, s.108.

⁴ Nesai, İftitah, 37, 940, II, s.111.

kıraatlardan kişinin istediği ile okumasını mübah kılmıştır. Ancak bütün bunlara inanmak ve bunu ikrar etmek gerekir. Çünkü bunların tamamı Allah tarafından indirilmiştir.⁵

Bu makalede yedi harfle ilgili ed-Danî'nin görüşleri incelenecektir. Mukayese yapmak için konuyla ilgili farklı görüşlere yer verilip, ed-Danî'nin konu hakkındaki görüşlerinin farklılığı ortaya konmaya çalışılacaktır.

A. ED-DANÎ'YE GÖRE YEDİ HARF TERKİBİ

Harf kelimesi, kenar, kıyı, hece harfleri, vecih, tarz gibi anlamlara gelmektedir.⁶ *Seb'a* kelimesi, yedi anlamına gelmekle beraber, aslî anlamıyla ve kesretten kinaye olarak da kullanılmaktadır.⁷ Arap kültüründe yedi kelimesi çokluk anlamı da ifade etmektedir. Buna göre yedi harf, yedi lehçe veya yedi vecih gibi anlamlarda da kullanılmıştır.

ed-Danî, hadislerde Hz. Peygamber tarafından kullanılan el-ahrufu's-Seb'a tabirinin iki açıdan ele alınabileceğini ifade eder:

a. Kur'an'ın yedi harf ile inmesi, yedi vecihle inmesi anlamındadır. Çünkü ahruv kelimesinin müfredi olan harf, vecih anlamına gelir. Nitekim mealen şu ayette de "İnsanlardan kimi Allah'a yalnız bir vecihten kulluk eder. Şöyle ki: Kendisine bir iyilik dokunursa buna pek memnun olur, bir de musibete uğrarsa çehresi değişir (dinden yüz çevirir). O, dünyasını da, ahiretini de kaybetmiştir. İşte bu, apaçık ziyanın ta kendisidir."⁸ harf kelimesi vecih anlamında kullanılmıştır.⁹

Ayette İnsanlardan bir kısmının Allah'a yalnız bir vecihten kulluk ettiği ifade edilmektedir. Yani Kendisine farklı nimetler (mal ve afiyet gibi nimetler) verilince buna memnun olur, bir de musibete uğrar veya imtihan edilirse (yaşamında zorluklar ve fakirlik olursa) Allah'a ibadeti terk eder. Bu insanlar Allah'a yalnız bir yönden (bir vecih ve mezheb ile) kulluk eder. Bu da harf kelimesinin anlamını ifade etmektedir.¹⁰

Hz. Peygamber, farklı kıraat vecihlerini ve farklı lehçelerdeki farklılıkları harf olarak isimlendirmiştir. Buna göre bahsettiğimiz kıraat vecihleri ve lehçelerdeki farklılıklara vecih denir.¹¹

b. ed-Danî'ye göre Hz. Peygamber, geniş bir tarikle kıraatları ahruv olarak isimlendirmiştir. Arapların adetinde (örfünde) bir şeyin kendinden bir bölümle ve kendisine yakın bir kelime ile isimlendirilmesi mümkündür. Sözelimi cümle kendisinden bir parça ile isimlendirilerek cümleye kelime denilir. Bundan dolayı Hz. Peygamber

⁵ Ed-Danî, el-ahrufu's-Seb'a li'l-Kur'an, Daru'l-Minare, 1997, b.y.y., s.46.

⁶İbn Manzur, Lisanu'l-Arab, V., s.457 Ayrıca bkz. Abdurrahman Çetin, Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıratlar, Ensar Yay., İstanbul,2005,r, s. 34.

⁷Muhammed b. Abdullah Ez-Zerkeşi, el-Burhan fi 'Ulumi'l-Kur'an, I, Beyrut, 1988, s. 271.

⁸ 22/ Hac, 11.

⁹ Ebu 'Amr Ed-Dânî, el-Ahruvü's-Seb'a li'l-Kur'an, Daru'l-Minare, 1997, b.y.y., s. 27.

¹⁰ Ebu 'Amr Ed-Dânî, el-Ahruvü's-Seb'a, s. 27.

¹¹ Ed-Danî, el-Ahruvü's-Seb'a, s. 28.

kıraatı, harf olarak isimlendirmiştir. Çünkü harf, kıraattendir veya kıraatın bir bölümüdür. Arap dilinde de harf, kıraat anlamında kullanılıyordu. Hz. Peygamber, Arap dil örfündeki yapıları kullanmıştır.¹²

B. YEDİ HARFLE İLGİLİ HADİSLER

Kur'an'ın Yedi harf üzere indirildiğini ifade eden hadisler, Hz. Peygamber zamanında Kur'an'ın nasıl okunduğuna ışık tuttuğu için çok önemlidir. Bu konudaki hadislerin sayısı – mükerrerler hariç- altmışı,¹³ hadisleri rivayet eden sahabe sayısı ise yirmi beşi bulunmaktadır.¹⁴

Yedi harfle ilgili hadislerin çoğu sahih kabul edilmektedir.¹⁵ Söz konusu hadislerin mütevatir olup olmaması da tartışma konusu olmuştur. Kıraatların temelini oluşturan bu hadislerin bir kısmının mütevatir olarak kabul edildiğini ifade edebiliriz.¹⁶

Yedi harf konusundaki hadisler içerik olarak farklılık arz etmektedir. Söz konusu hadisler yedi harfin mahiyetini açık bir şekilde açıklamadığı için bu konu ihtilafli bir alan olarak kalmıştır.

Ebu Amr ed-Danî, yedi harfle ilgili on hadis rivayetini naklettikten sonra şu açıklamayı yapar: Zikrettiğimiz bu haberlerin sıhhati konusunda icma edilmiş olup, bunlar ikna edici ve kafidir.¹⁷

Yedi harfle ilgili hadisleri, hadis kaynaklarından nakletmeye çalışacağız. Konuyla ilgili hadisleri Kur'an'ın yedi harf ile inmesi ile ilgili hadisler, yedi harfin hikmetine dair hadisler ve yedi harfin mahiyetini açıklayan hadisler şeklinde tasnif edebiliriz.

1.Kur'an'ın Yedi Harf Üzere İnmesi

Kur'an'ın yedi harf üzere indirildiğine dair rivayet edilen hadisler, yedi harf olgusunun delilleridir. Semüre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Kur'an yedi harf üzere nazil oldu.”¹⁸

Bir diğer hadiste Hz. Ömer başından geçen bir olayı hikâyeye etmektedir: “Rasûlullah, hayattayken Hişam b. Hâkim'in Furkan sûresini okuduğunu duydum. Onun kırâatını dinlemek istedim. Rasûlullah'ın bana okumadığı harfler ile okuyordu. Neredeyse namazda ona saldıracaktım. Selam verinceye kadar sabrettim. Selam verince elbisesinden yakaladım. Ona, ‘Senden işittiğim bu sûreyi sana kim okudu.’ dedim. ‘Rasûlullah bana okudu’ dedi. Ona ‘Yalan söylüyorsun. Vallahi senden işittiğim bu sûreyi Rasûlullah bana

¹² Ed-Danî, el-Ahrufu's-Seb'a, s. 28.

¹³ Mehmet Dağ, Geleneksel Kıraat Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım, İsam Yay., İstanbul, 2011, s.43.

¹⁴ Abdurrahman Çetin, Yedi Harf ve Kıraatlar, s. 40.

¹⁵ Abdurrahman Çetin, a.g.e., s. 52.

¹⁶ Emin Aşıkutlu, Kıraat İlminin Temellendirilmesinde Ahruf-ı Sab'a Hadisi, Kur'an ve Tefsir Araştırmaları IV, Ensar Yay., İstanbul, 2012, s.98.

¹⁷ Ed-Danî, el-Ahrufu's-Seb'a, s. 23.

¹⁸ Ahmet b. Hanbel, Müsned, V, s.16.

da okudu.’ dedim. Sonra onun yakasını bıraktım ve onu Peygamber’e götürdüm. Dedim ki: ‘Ya Rasûlallah! Bunun, Furkan sûresini senin bana okumadığın harflerle okuduğunu duydum. Sen bana Furkan sûresini okumuştun.’ Rasûlallah şöyle buyurdu: ‘Ey Ömer onu bırak. Oku! Ey Hişam.’ O daha önce işittiğim kırâatla okudu. Rasûlallah: ‘Böyle nazil oldu’ dedi. Sonra Rasûlallah: ‘Oku! Ey Ömer’ dedi. Rasûlallah’ın bana okumuş olduğu kırâatla okudum. Rasûlallah: ‘Böyle nazil oldu’ dedi. Sonra Rasûlallah şöyle buyurdu: ‘Bu Kur’an yedi harf üzere nazil oldu, ondan kolay olanıyla okuyun.’¹⁹

Hadisten anlaşıldığı gibi her iki sahabe de Kur’an’ı Hz. Peygamber’den öğrenmişler ve Hz. Peygamber ikisinin de kırâatını doğrulamıştır. Bu da gösteriyor ki kırâatlar ictheadî değildir.²⁰

Kıraatların Hz. Peygamber’den alındığı şu hadiste de ifade edilmektedir: “Ubeyb b. Ka’b şöyle dedi: Resulullah bana bir sûreyi okutmuştu. Ben mescidde oturuyorken bir adamın o sûreyi benim okuduğumdan farklı okuduğunu işittim. Ona: “Bu sûreyi sana kim öğretti?” dedim. “Resulullah.” diye cevap verdi. “Benden ayrılma Resulullah’a gideceğiz.” dedim ve onu Hz. Peygamber’e götürdüm. “Ya Rasulallah! Bu adam, bana öğrettiğin sûreyi başka türlü okuyor,” dedim. Hz. Peygamber: “Ey Ubey, oku!” buyurdu. Ben de okudum. Resulullah: “Güzel okudun.” diye cevap verdi. Sonra o adama: “Oku!” dedi. O da benden farklı okudu. Ona da: ‘Güzel okudun, buyurdu.’ ve devam etti: “Ey Ubey! Kur’an yedi harf üzere indirilmiştir, hepsi de şafî, kafidir.”²¹

Bu konudaki bir diğer hadis de şöyledir: “Hz. Ömer, birini Kur’an okurken dinledi. Adam bir ayeti Hz. Ömer’in işitmediği bir şekilde okuyordu. Hz. Ömer onu Hz. Peygamber’e götürdü ve dedi ki: “Ya Rasulallah! Bu kişi, bir ayeti şöyle şöyle okuyor. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Kur’an yedi harf üzere indirildi. Bunların hepsi şafî, kafidir.”²²

İbn Mes’ud’tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Kur’an’ı yedi harf üzere okumakla emr olundum. Hepsî şafî, kafidir.”²³

Ümmü Eyyub’tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Kur’an yedi harf üzere inmiştir. Hangisini okursan isabet etmiş olursun.”²⁴

2.Yedi Harfin Hikmeti

ed-Danî’ye göre, Kur’an’ın yedi harf ile nazil olmasının hikmeti, insanlara kolaylık, hafiflik ve genişlik sağlamaktır. Hz. Peygamber Arapların farklı lehçelere sahip olduğunu, bir kabilenin diğer kabilenin kelamı konusunda zorlandığını biliyordu. Bundan dolayı Hz.

¹⁹Buharî, Fedailü’l-Kur’an, 5, 4992, IX. S. 30., Taberî,a.g.e., I, s.16–17.

²⁰Diyaüddin ‘itr, el-Ahrufü’s-Seb’a, Daru’l-Beşair, Buyrut, 1988,s. 67.

²¹Nesaî, İftitah, 37, 940, II, s.111.

²²Taberî, Camiü’l-Beyan ‘an Te’vili Ayil’l-Kur’an, I, Daru’t-Turas, Beyrut, b.t.y., s.18.

²³Taberî, Camiü’l-Beyan , I, s.24.

²⁴Taberî, Camiü’l-Beyan, I, s.19.

Peygamber müracaatta bulunmuş, Allah bu müracaatı kabul ederek kullarına kolaylık sağlamıştır.²⁵

Hz. Peygamberin tebliği sonucu İslam bütün Arabistan'da yaygınlaşınca Kur'an'ın sadece Kureyş lehçesi ile okunması bazı sorunlara sebep olmuştur. Müslümanlara bir kolaylık olsun diye yedi harfle Kur'an'ın okunmasına müsaade edilmiştir. Bu durum hadislerde açıklanmaktadır:

Huzeyfeden rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber, Cibril ile Ahcaru'l-Mira (Kuba) da buluştu. Rasulullah: "Ey Cibril! Ben ümmî bir ümmete gönderildim. Onların arasında erkek, kadın ve hiç kitap okumamış yaşlı ihtiyarlar vardır." dedi. Cebrail: "Ey Muhammed! (sav) Muhakkak ki Kur'an yedi harf üzere indirildi." dedi.²⁶

Ubeyy b. Ka'b'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber Ahcaru'l-mira yanında Cebrail'e rastladı ve dedi ki: "Ben ümmî bir ümmete gönderildim. Onların içinde genç, köle, ihtiyar ve kocamış kadınlar var." Cebrail dedi ki: "Kur'an'ı yedi harf üzere okusunlar."²⁷

Süleyman b. Surad'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bana iki melek geldi. Birisi: 'Oku!' dedi. Değeri: 'Kaç harf üzere.' dedi. O da 'Bir harf üzere.' dedi. Diğer: 'Artır.' dedi. Nihayet yedi harfe çıktı."²⁸

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Cebrail ve Mikail bana geldiler. Cibril: 'Kur'an'ı bir harf üzere oku.' dedi. Mikail: 'Artırmasını iste.' dedi. Cibril: 'Onu yedi harf üzere oku. Rahmet ayetini azabla, azab ayetini rahmetle bitirmediğin sürece bunların hepsi safi ve kafidir.' dedi."²⁹

Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre, Ubeyy b. Ka'b şöyle demiştir: "Müslüman olduğumdan beri kalbime hiç şüphe düşmemişti. Ancak ben bir ayeti okudum, birisi ise benim kıratımdan başka türlü okudu. (Bu beni şüpheye düşürdü.) Ona: 'Rasulullah, bana böyle okuttu.' dedim. Adam: 'Rasulullah, bana da böyle okuttu.' dedi. Hz. Peygamber'e gittim ve dedim ki: 'Ey Allah'ın Elçisi siz bana bu ayeti böyle böyle okutmuşsunuz değil mi?' Hz. Peygamber: 'Evet' dedi. O şahıs da 'Bana şöyle şöyle okutmadınız mı?' dedi. Rasulullah şöyle buyurdu: 'Evet, muhakkak ki Cibril ve Mikail bana geldiler. Cibril sağıma, Mikail de soluma oturdu. Cibril 'Kur'an'ı bir harf üzere oku.' dedi. Mikail: 'Artırmasını iste, artırmasını iste.' dedi. Ta ki yedi harfe ulaştı. Bunların hepsi şafi, kafidir."³⁰

3.Yedi Harfin Mahiyeti

²⁵ Ed-Danî, el-ahrufu's-Seb'a, s. 31.

²⁶ Ahmet b. Hanbel, Müsned, V, s.400.

²⁷ Taberî, Camiu'l-Beyan, I, s.20.

²⁸ Taberî, Camiu'l-Beyan, I, s.19.

²⁹ Ahmet b. Hanbel, Müsned, V, s.41.

³⁰ Naseî, İftitah, 37, II, s.111.

Yedi harfle ilgili hadislerin bir kısmı, yedi harf olgusunun mahiyetini açıklamaktadır. Bu hadislerde konuyla ilgili genel açıklamalar yapılmaktadır. Bu hadislerde rahmet ayetini azap ayeti ile değiştirmedikçe yedi harf ile Kur'an okumanın caiz olduğu ifade edilmektedir.

Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kur'an yedi harf üzere nazil oldu. Onu (dilediğiniz harfle) okuyunuz, bunda sakınca yoktur. Ancak rahmet ayetini azapla, azap ayetini rahmetle bitirmeyiniz."³¹

Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir: غفورارحیما- علیماحکیما gibi."³²

Ubeyy b. Kab, başından geçen bir olayı şöyle anlatır: "Ben bir ayet okudum, İbn Mes'ud o ayeti başka kıratla okudu. Hz. Peygamber'e geldim ve dedim ki: 'Bu ayeti bana şu şekilde okutmadınız mı?' Hz. Peygamber: 'Evet' dedi. İbn Mes'ud: 'Bana bu ayeti şöyle söyle okutmadınız mı?' dedi. Rasulullah: 'Evet, ikiniz de doğru ve güzel okudunuz. Ey Übeyy! Bana Kur'an okutuldu ve denildi ki: 'Bir harf, iki harf üzere mi (okumak istersin).' Benimle olan melek: 'İki harf üzere.' dedi. Ben de 'İki harf üzere.' dedim. 'İki harf üzere mi, üç harf üzere mi?' diye sordu. Yanımda bulunan melek: 'Üç harf üzere.' dedi. Böylece yedi harfe yükseldi. O harflerden her biri şafî, kafidir. Eğer sen غفورارحیما veya سمیعا علیما veya علیماسمیعا desen, azap ayetini rahmet, rahmet ayetini de azap kılmadıkça bu böyledir (doğrudur).' duyurdu."³³

Ebu Talha Zeyd b. Sahl el-Ensari'den rivayet edildiğine göre, "Bir kimse Hz. Ömer'in yanında Kur'an okudu. Ömer onun kıraatını düzeltti. Bunun üzerine o kişi: 'Ben Rasulullah'ın huzurunda böyle okudum, o benim okuyuşumu düzeltmedi.' dedi. Hz. Peygamber'in huzurunda toplandık. Adam Hz. Peygamber'e okudu. Hz. Peygamber: 'Güzel okudun.' buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer üzüldü. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'Ey Ömer! Rahmet ayetini azap, azap ayetini rahmet kılmadıkça Kur'an'ın (bu okuyuşlarının) hepsi doğrudur.'³⁴

C. YEDİ HARFLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİN ANALİZİ

ed-Danî, hadislerde geçen yedi harfin manası ve vechi konusunda düşündüğünü; önceki ve sonraki alimlerin bu husustaki görüşlerine vakıf olduğunu ifade eder. Daha sonra yedi harfle ilgili beş soru sorar³⁵ ve sorduğu soruları cevaplandırmaya çalışır. ed-Danî, konuyu şu sorular çerçevesinde ele alır:

- Hz. Peygamber'in kast ettiği harflerin anlamı nedir? Tevili nasıl yapılı?
- Kur'an'ın yedi harf ile inmesinin sebebi nedir? Bundan murad nedir?

³¹ Taberî, Camiu'l-Beyan, I, s.24.

³² Ahmet b. Hanbel, Müsned, V, s.62.

³³ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, s.124.

³⁴ Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, s.30.

³⁵ Ed-Danî, el-ahrufu's-Seb'a, s. 25.

- c. Yedi harf ihtilaflarının kaynağı nedir?
- d. Yedi harf ihtilafları kaç manaya şamil olur.
- e. Yedi harfin hepsi Kur'an'ın her yerinde dağılık olarak var mıdır?³⁶

El-ahrufu's-seb'a kavramı, harf ve seb'a kelimelerinin ifade ettiği manaya göre farklı anlamlarda kullanılmıştır. Bu konuda birçok görüşün ortaya çıkmış olması konunun ne denli girift bir mesele olduğunu ortaya koymaktadır.

el-ahrufu's-seb'a ifadesinin anlamı ile ilgili farklı sonuçlara varılmıştır. Şüphesiz bu konudaki tüm görüşlerin bu çalışmada ele alınması mümkün değildir. Ancak bu konudaki önemli ve kabul görmüş bazı görüşler üzerinde durulacaktır. Daha sonra ed-Danî'nin konu ile ilgili görüşlerini açıklamaya çalışacağız.

1. Yedi Harfin Anlamıyla İlgili İddialar

Yedi harfin anlamıyla ilgili ileri sürülen görüşlerin bir kısmı zayıf görüşlerdir ve eleştiri konusu olmuştur. Bu görüşlerin bir kısmı şunlardır:

- a. Yedi harf, va'd, va'id, helal, haram, mava'ız, amsal ve ihticacdır.³⁷
- b. Yedi harf, helal, haram, emir, nehiy, eskiden haber verme, olacak olanı haber verme ve emsaldır.³⁸
- c. Yedi harf emir, nehiy, müjde, uyarma, ahbar ve emsaldır.³⁹
- d. Yedi harf muhkem, müteşabih, nasih-mensuh, husus, umum ve kısastır.⁴⁰
- e. Yedi harf emir, nehiy, had, ilim, sır, zahir ve batındır.⁴¹
- f. Yedi harf, hazif ve sıla, takdim ve tehir, kalb ve istiare tekrar ve kinaye, hakikat ve mecaz, mücmel ve müfesser, zahir, garibtir.⁴²
- g. Yedi harfin Müteşabih- müşkil olduğunu savunan görüşe göre yedi harfin medlulu müşkil, manası ise müteşabihtir. Bu görüşe göre harf kelimesi, hece harfleri, kelime, mana, cihet gibi farklı anlamlara geldiği için anlamı bilinemez.⁴³

Bu ve bunlara benzer görüşlerin yedi harfi açıklayacak bir durumda olmadığı açıktır. Bu görüşler hadislerde geçen yedi harf kavramına aykırıdır. Çünkü hadislerden

³⁶ Ed-Danî, el-ahrufu's-Seb'a, s. 25.

³⁷ İbn Kuteybe, Te'vilu Muşkilü'l-Kur'an, Müessesetu'r-Risale, Dimeşk, b.t.y., s.59.

³⁸ İbn Kuteybe, a.g.e., s.59.

³⁹ Suyutî, el-İtkan fî 'Ulumi'l-Kur'an, Daru İbn Kesir, 2006, Beyrut, I, s. 154.

⁴⁰ Suyutî, a.g.e., I, s. 154.

⁴¹ Suyutî, a.g.e., I, s. 154.

⁴² Zerkeşî, el-Burhan fî 'Ulumi'l-Kur'an, I, Beyrut, 1988, I, s.285.

⁴³ Ebu Şame, el-Murşidu'l-Veciz, Daru Sadir, Beyrut, 1975, s.93, ayrıca bkz. Suyutî, İtkan, I, s.145.

açıkça anlaşıldığı gibi, ihtilaf kıraat ile ilgilidir. Yedi harfle ilgili hadislerde Kur'an'ın ahkam ve tefsirinde herhangi bir ihtilafa değinilmemektedir.

Taberî, yedi harfi helal, haram, va'd-void şeklinde açıklayanları şöyle eleştirir: "İbn Mesud'un, "Bir harfle okuyan bir başka harf ile onu değiştirmesin." şeklindeki sözünü helal, haram, va'd ve void ile açıklarsak, yukarıdaki cümlenin anlamı şöyle olur: Kur'an'ın emir ve nehyini okuyan kişi, bunu vad ve void kıraatı ile değiştirmesin."⁴⁴ Böyle bir mananın anlamsızlığı ortadadır.

2. Yedi Harf İle İlgili Kuvvetli Kabul Edilen Görüşler

Yedi harf meselesiyle ilgili genel kabul görmüş bazı görüşler tek başına yedi harfi açıklamaya yetmese de bu görüşlerden yola çıkılarak yedi harf meselesi anlaşılabilir.

Taberî'ye göre yedi harf, müteradif okuma anlamındadır. Buna göre, yedi harf aynı manaya gelen ve birbirine zıt olmayan lafızların yedi vecih olarak okunmasıdır. Sözelimi, *قربى-نحوى-قصدي-تعال-هلم-اقبل* kelimeleri "gel." anlamına gelmektedir.⁴⁵ Yedi harf bu kelimelerin birbirinin yerine kullanılmasıdır.

Taberî tefsirinde naklettiği bazı hadislerle dayanarak,⁴⁶ yedi harfteki ihtilafın, lafızlarının farklı olması anlamına geldiğini belirtir. Bu okuyuştaki farklılıklar, hükmün ihtilafını gerektiren anlam değişikliği değildir. Taberî; "gel." anlamına gelen *تعال-هلم* kelimelerini örnek olarak zikreder.⁴⁷ Yine ona göre yedi harfin altısı Hz. Osman mushafında kaldırılmış, sadece bir harf mushafta kalmıştır.⁴⁸

Bu görüş, yedi harf konusuna sınırlı bir açıklama getirmiş olup, müteradif dışındaki kıraat farklılıklarını göz ardı etmektedir. Oysa yedi harf konusu müteradif kelimelerin kullanılmasından ibaret değildir. Ayrıca müteradif kelimelerin birbirinin yerine okunması ile ilgili rivayetler ahad haberlerdir. Mütevatir haber varken ahad haberlerle bir hükme varılamaz.⁴⁹

Yedi harfin, müteradif kelimeler olduğunu iddia eden görüş doğru görünmemektedir. Çünkü aynı anlama gelen kelimeler, mütevatir bir rivayetle nakledilen Kur'an'ın lafzı konusunda ciddi sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Bir kısım alimlere göre yedi harf, yedi Arap lehçesidir. Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam (ö.224/938), Ahmed b. Yahya b. Saleb (291/903) gibi alimler bu görüştedir.⁵⁰ Buna göre yedi harf, yedi Arap lehçesidir.⁵¹

⁴⁴ Taberî, Camiu'l-Beyan., I, s.27.

⁴⁵ Taberî, Camiu'l-Beyan I, s.30.Abdurrahman Çetin, Yedi Harf ve Kıraatlar, S.119, Subhî Salih, Mebahis fi 'ulumi'l-Kur'an, s.110.

⁴⁶ Taberî, Camiu'l-Beyan., I, s.27.

⁴⁷ Taberî, Camiu'l-Beyan., I, s.27.

⁴⁸ Taberî, a.g.e. I, s.33.

⁴⁹ Abdurrahman Çetin, Yedi Harf ve Kıraatlar, s.123.

⁵⁰ Zerkeşi, el-Burhan, I. S.276.

⁵¹ Ebu Şame, a.g.e., 98.

Bu görüşte olanlar, bu yedi Arap kabilelerinin hangileri olduğu konusunda ittifak etmemişlerdir. Bu konuda ismi geçen bazı Arap kabileleri şunlardır:

- a.Kureyş, Huzeyl, Temim, Ezd, Rabia, Hevazin ve Sa'd b. Bekr⁵²
- b.Kinane, Huzeyl, Sakif, Huzaa, Esed,Dabbe ve Kays⁵³
- c. Kureyş, Kinane, Esed, Huzeyl, Dabbe, Tabbaha, ve Kays⁵⁴
- d.Beşi Hevazin, ikisi de Kureyş ve Huzaa kabileleridir⁵⁵

Bu görüş farklı açılardan eleştiri konusu olmuştur. Şüphesiz bu görüşün eleştirilmesi, bu konudaki görüşlerin önemini de ortaya koymaktadır. Hz. Ömer hadisinde o, Hişam b. Hakim ile tartışmış, kıraatte ihtilaf etmişlerdi. Bu her iki sahabe Kureyşliydi. Eğer yedi harf yedi lehçe olsaydı, bu iki sahabinin ihtilaf etmemesi lazımdı. Ayrıca Kur'an'ın hangi yedi Arap kabilesinin diliyle indiği belirgin değildir. Bu konudaki görüşler birbiriyle uyumsuzdur.

Yedi harfin ortaya çıkmasının nedeni Arapların farklı lehçelerle konuşmasıydı. Burada Araplara okuma kolaylığı sağlaması için Kur'an'ın farklı lehçelerle okunmasına izin verilmiştir. Ancak Yedi harf, yedi Arap lehçesindeki farklılıklardan dolayı ortaya çıkmış olsa dahi tam karşılığı değildir. Sonuç olarak diyebiliriz ki lehçe kavramı tam olarak yedi harf ifadesine karşılık gelmemektedir.

Bir diğer görüşe göre yedi harf yedi vecihtir. İbn Kuteybe, bu yedi vechi açıklarken "Ben kıratlardaki ihtilaf vecihlerini düşündüm ve şu yedi vechi buldum."⁵⁶ dedikten sonra bu konudaki görüşlerini ifade eder.

1.Kelimenin irabında veya harekelerinde meydana gelen fakat kelimenin kitaptaki suretini ve anlamını değiştirmeyen ihtilaflar.

2.Kelimenin irabında ve harekelerinde meydana gelen, anlamını değiştiren, fakat yazılışı değişmeyen farklılıklar.

3.Kelimenin irabında değil de harflerinde meydana gelen, anlamı değiştiren fakat yazıyı değiştirmeyen ihtilaflar.

4.Kelimede yazılış şeklini değiştiren fakat manayı değiştirmeyen ihtilaflar.

5.Kelimede yazılışı ve manayı değiştiren ihtilaflar.

6.Takdim ve te'hirde meydana gelen farklılık.

⁵² Zerkeşi, a.g.e., I. S.276.

⁵³ Zerkeşi, a.g.e., I. S.278.

⁵⁴ Zerkeşi, a.g.e., I. S.278.

⁵⁵ Taberi, a.g.e., I, s.35.

⁵⁶ Abdullah b. Müslim b. Kuteybe, Te'vilu Muşkilu'l-Kur'an, Müessesetu'r-Risale, Dimeşk, 2011, s.61.

7.Ziyade ve noksanlıkta meydana gelen ihtilaflar.⁵⁷

Mekki b. Ebi Talib, (ö. 1059/ 437) yedi harfin Kur'an'daki farklı yedi luğat ve Kıraatta işitilen lafızların manaları anlamına geldiğini ifade eder.⁵⁸ Mekki b. Ebi Talib, bu açıklamayı yaptıktan sonra yedi harfin yedi vecih olduğunu ve bu yedi vechin hangileri olduğunu açıklar.⁵⁹ Esasen müellif, bu yedi vecih görüşünü İbn Kuteybe'den almıştır.

Bazı âlimlere göre, el-ahrufu's-seba' kesretten kinayedir. Buna göre yedi harf, yedi lafızla sınırlı değildir, çünkü yedi kelimesi, tekli sayılarda çokluk anlamında kullanılmaktadırlar.⁶⁰

Yedi harf konusunu, Kur'an'ın farklı vecihlerle okunması şeklinde açıklayan görüşler daha isabetli görünmektedir. Ancak yedi harfi, bu anlamda ele alan görüşler iki kısma ayrılmaktadır:

a. Yedi harf, Kur'an'ın yedi vecihle okunmasıdır. Bu yedi vechin hangileri olduğu konusu İbn Kuteybe'nin görüşü ele alınırken açıklandı.

b. Yedi harf, Kur'anın farklı vecihlerle okunmasıdır. Bu görüşe göre Kur'an yediden fazla vecihlerle okunmuştur. Bu vecihlerin neler olduğu ve kaç tane olduğu konusunda ittifak yoktur. ed-Danî, bunların sayısını on dokuza kadar çıkarmaktadır.

“Hadislerde geçen el-huruf kelimesi, mutlak olarak söylenmemiştir. Zira rivayetlerin siyakından bunun, Kur'an'ın okunuş vecihleri anlamına geldiği anlaşılmaktadır.”⁶¹

Yedi harfi, Kur'an'ın farklı vecihlerle okunması şeklinde yorumlayan görüş daha isabetli görünmektedir. Sonuç olarak diyebiliriz ki yedi harf, Kur'an'ın farklı biçimlerde okunması anlamındadır.

Çalışmamızın bu bölümünde yedi harf terkinde geçen kelimelerin ed-Dânî tarafından nasıl açıklandığını ele aldıktan sonra, onun yedi harfe dayalı okuma biçimlerini nasıl yorumladığını ele almaya çalışacağız.

3. Ebu Amr ed-Danî'nin Yedi Harf Konusundaki Görüşü

ed-Danî, yedi harfi iki farklı anlamda kullanmaktadır. Ona göre yedi harf yedi vecih anlamına geldiği gibi,⁶² kıraatlar anlamına da gelir.⁶³ Her iki durumda da ed-Danî, harf kelimesini vecih anlamında kullanmaktadır. Bu görüşünü de şu şekilde ifade etmektedir: Hz. Peygamber, farklı kıraat vecihlerini ve farklı lehçelerdeki farklılıkları ahurf olarak

⁵⁷ İbn Kuteybe, a.g.e., s.61-63.

⁵⁸ Mekki b. Ebi Talib, el-İbane, s. 71.

⁵⁹ Mekki b. Ebi Talib, a.g.e., s. 74-78.

⁶⁰ Suyutî, el-İtkan, I, 145.

⁶¹ Abdurrahman Çetin, Yedi Harf ve Kıraatlar, s.113.

⁶² Ebu A'mr Ed-Danî, el-Ahrufu's-Seb'a li'l-Kur'an, Daru'l-Minare, 1997, b.y.y., s. 27.

⁶³ Ed-Danî, el-ahrufu's-Seb'a, s. 28.

isimlendirmiştir. Buna göre bahsettiğimiz kıraat vecihleri ve lehçelerdeki farklılıklara vecih denir.⁶⁴

ed-Danî'ye göre, bu kıraatlar ve lehçelerden kaynaklanan vecihlerin hepsi Kur'an'ın nazil olduğu farklılıklardır. Hz. Peygamber de bu vecihlerle okumuş ve bunlarla Kur'an okumayı mübah kılmıştır.⁶⁵

en-Danî, yedi harf ifadesindeki harf kelimesini vecih anlamında kullanırken, yedi sayısını ise, kesretten kinaye olarak kullanır. Ona göre, yedi harf, yedi sayısı ile sınırlandırılmadan farklı okumalar anlamındadır. Nitekim o, yedi harf ile ilgili on dokuz vecih tespit etmiştir.

ed-Danî, bahsedilen yedi harften hangisi ile Kur'an okunmalıdır? şeklindeki bir soruyu şöyle cevaplandırır: Ümmetin yedi harfin hepsini ezberlemesi ve Kur'an'ı bunlarla okuması gerekmez. Bu harflerden hangisi ile okumak isterse muhayyerdir. Sözgelimi yeminini bozan kişi, köle azad etmek, on fakire yiyecek yedirmek veya giysi vermek konusunda muhayyerdir. Bunlardan birini yaparsa üzerindeki sorumluluk kalkar. Aynen bunun gibi ümmet Kur'an okumakla emr olunmuştur. Ancak hangi harf ile okuyacakları konusunda serbest bırakılmışlardır.⁶⁶

D. ED-DANÎ'YE GÖRE YEDİ HARFE DAYALI OKUMA KATEGORİLERİ

Ed-Danî, yedi harf sonucu hangi okuma biçimlerinin ortaya çıktığını açıklamaktadır. Bu konuda o, iki farklı taksimat yapmaktadır. Ed-Danî, yedi harfle ilgili farklı okumaları on dokuza kadar çıkarır, ancak bunların genel olarak üç kategoride ele alınabileceğini ifade eder.

Yedi harfe dayalı okuma biçimleri Kur'an'ın tamamında var mıdır? şeklindeki soruyu ed-Danî, şöyle cevaplandırır: Yedi harf, Kur'an'ın tamamında değil bir kısmında vardır.⁶⁷

Esasen Kur'an okuyan biri de bir kıraat imamın okuyuşuyla veya bir rivayetin okuyuşuyla okur. Ed-Danî bunu şöyle ifade eder: Biri Kur'an'ı okuduğu zaman kıraat imamlarından birinin kıraatı ile veya rivayetlerden biri ile okur. O halde okuyucu yedi harfin bir kısmı ile okur, hepsiyle okumaz.⁶⁸

⁶⁴ Ed-Danî, el-ahrufu's-Seb'a, s. 28.

⁶⁵ Ed-Danî, el-ahrufu's-Seb'a, s. 53.

⁶⁶ Ed-Danî, el-ahrufu's-Seb'a, s. 46.

⁶⁷ Ed-Danî, Camu'l-Beyan fi'l-Kıraati's-Sebi'l-Meşhura, Ankara, 1999, s. 52.

⁶⁸ Ed-Danî, Camu'l-Beyan fi'l-Kıraati's-Sebi'l-Meşhura, Ankara, 1999, s. 52.

a. Ebu Amr ed-Danî'ye Göre Vecihler

Ed-Dani, konuyla ilgili okuma vecihlerini açıklamaktadır. Ona göre yedi harfe dayalı Kur'an'ın okunuş vecihleri tefkîfidir. Konuyla ilgili hadislerle Hz. Peygamber yedi harf ile Kur'an okumaya izin vermiştir.⁶⁹

Ed-Dani, yedi harfe dayalı okuma kategorilerini, on dokuza kadar çıkarmaktadır. Ebu Amr ed-Danî, yedi harfe dayalı ihtilafların hangileri olduğunu sorduktan sonra, yedi harfin vecihlerini misallerle ele almaktadır.⁷⁰

1.Lafızların değiştirilip başka bir lafza nakledilmesi: Sözelimi مالك يوم الدين ayetinde⁷¹ مالك kelimesi elifli ve ملك şeklinde elifsiz olarak iki türlü okunmuştur.

2.İsbat ve Hazf: Sözelimi وقالوا اتخذ الله ولدا ayetinde⁷² قالوا kelimesi vav ile ve vav'sız okunmuştur.

3.Edatların değiştirilmesi: فلا يخاف عقباها ayetinde⁷³ فلا يخاف kelimesi fa ve vav ile ولا يخاف şeklinde okunmuştur.⁷⁴

4.Kelimelerin müfred ve cemi olması: فما بلغت رسالته ayeti⁷⁵ فما بلغت رسالته şeklinde de okunmuştur.

5.Müzekker ve müennes olması: فناده الملائكة ayeti⁷⁶ فناده الملائكة şeklinde de okunmuştur.⁷⁷

6.İstifham ve haber olması: أَعْجَمِي ayeti⁷⁸ أَعْجَمِي şeklinde de okunmuştur.

7.Teşdid ve Tahfif olması: بما كانوا يكذبون ayeti⁷⁹ şeddeli ve şeddesiz okunmuştur.

8.Hitab ve ahbar olması: وما الله بغافل عما تعملون ayetindeki⁸⁰ fiil ta ve ya ile okunmuştur.⁸¹

9.Kelimenin nefsi mütekellim veya haber olması: يشاء يتبوا منها حيث نشاء ayeti⁸² يشاء şeklinde de okunmuştur.

10.Takdim, Te'hir: فيقتلون ويقتلون ayeti⁸³ فيقتلون ويقتلون şeklinde de okunmuştur.

⁶⁹ Ed-Danî, el-ahrufu's-Seb'a, s. 43.

⁷⁰ Ed-Danî, el-ahrufu's-Seb'a, s. 33.

⁷¹ 1/Fatiha, 4

⁷² 2/Bakara, 116

⁷³ 91/ Şems, 15

⁷⁴ Ed-Danî, el-Ahrufu's-Seb'a, s. 33, 34.

⁷⁵ 6/Maide, 67.

⁷⁶ 3/Al-i İmran, 39

⁷⁷ Ed-Danî, el-Ahrufu's-Seb'a, s. 35.

⁷⁸ 41/ Fussilet, 44.

⁷⁹ 2/Bakara, 10

⁸⁰ 2/Bakara, 74.

⁸¹ Ed-Danî, el-Ahrufu's-Seb'a, s. 36, 37.

⁸² 12/Yusuf, 56.

- 11.Nefiy ve nehiy: **ولا تسأل عن أصحاب الجحيم** ayeti⁸⁴ nehiy sığasıyla ve **تسأل** şeklinde de okunmuştur.⁸⁵
- 12.Emir ve ihbar: **واتخذوا من مقام إبراهيم** ayeti⁸⁶ emir ve ihbar şeklinde okunmuştur.
- 13.İrabin değişmesi: **وصية لأزواجهم** ayeti⁸⁷ merfu ve mansub olarak okunmuştur.⁸⁸
- 14.Lazım harekenin değişmesi: **ولا تحسبن** ayetindeki⁸⁹ sin kesre ve fetha ile okunmuştur.
- 15.Harekeleme ve teskin: **خطوات الشيطان** ayetinde⁹⁰ ta sakin ve dammeli okunmuştur.
- 16.İttiba ve terk: **أن اعبدوا الله** ayetinde⁹¹ nun ve dal dammeli olarak da okunmuştur.
- 17.Tasrif ve terki: **ألا بعدا لثمود** ayeti⁹² tenvinli ve tenvinsiz okunmuştur.
- 18.Luğatların ihtilafı: **جبريل** kelimesi **جبرئيل** şeklinde de okunmuştur.
- 19.Luğatlarda tasrif: Bunlar idğam, izhar, med, kasr gibi okuma biçimleridir.⁹³

b. Ebu Amr ed-Danî'ye Göre Üç Vecih

Ed-danî, yedi harfe dayalı ihtilafli okumaları kaç türlü olabilir? şeklinde bir soru sorduktan sonra, bu tür okumaların genel olarak üç kısımda ele alınabileceğini ifade eder.⁹⁴ Bu üç kısım da şunlardır:

a.Lafzın değişmesi, ancak mananın aynı olması. Sözelimi **الصرط** kelimesinin **الصرط** şeklinde okunması gibi.

b.Hem lafzın hem de mananın değişmesi. Bu kıraatta lafız ve mana birbirine zıd olmadığından dolayı iki kıraat bir araya getirilebilir. sözelimi **ملك** (malik) kelimesinin **مَلِك** şeklinde okunması gibi.

c.Lafız ve mananın değişmesi. Bu kıraatta lafız ve mana birbirine zıt olduğu için iki kıraat bir araya getirilemez. Sözelimi **وَتَعْلَمُوا أَنَّهُمْ قَدْ كَذَّبُوا** bu şekilde okunduğu gibi ayetteki fiil şeddeli de **كَذَّبُوا** okunmuştur. Birinci kıraata göre ayetin anlamı şöyle okur:

⁸³ 9/Tevbe, 111.

⁸⁴ 2/Bakara, 119.

⁸⁵ Ed-Danî, el-Ahrufu's-Seb'a, s. 38.

⁸⁶ 2/Bakara, 125.

⁸⁷ 3/Al-i İmran, 39

⁸⁸ Ed-Danî, el-Ahrufu's-Seb'a, s. 39.

⁸⁹ 3/Al-i İmran, 178.

⁹⁰ 2/Bakara, 168.

⁹¹ 5/Maide, 117.

⁹² 11/ Hud, 68.

⁹³ Ed-Danî, el-Ahrufu's-Seb'a, s. 40-43.

⁹⁴ Ed-Danî, el-Ahrufu's-Seb'a, s. 47.

Peygamberler yalanlandıklarını düşündüklerinde. ikinci kıraata göre ise ayetin anlamı şöyle olur: Peygamberler kesin olarak yalanlandıklarını düşündüklerinde.⁹⁵

SONUÇ

Kur'an, Hz. Peygamber'in ve kavminin konuştuğu Kureys lehçesi ile nazil olmuştur. Mekke döneminde Kur'an'ın okunması ve öğretilmesi konusunda bir problemle karşılaşılmamıştır.

Zamanla farklı kabileden insanların Müslüman olması, ayrıca Müslümanların içinde kadın, ümmi, köle vb. insanların olması Kur'an'ın tek bir lehçe ile okunması noktasında bazı sorunlar ortaya çıkarmıştır. Yedi harf, kaynağını Arap lehçelerinden almakla beraber, yedi harf, Arap lehçeleri anlamına gelmemektedir.

Yedi harfle İlgili hadislerden de anlaşıldığı gibi Hz. Peygamber, ümmetin çektiği zorluğu görmüş, bundan dolayı Kur'an'ın yedi harf ile okunabilmesi için müracaatta bulunmuştur. Böylece yedi harf ruhsatı, ümmete bir kolaylık olsun diye ortaya konmuştur.

Kur'an'ın yedi harf üzere indirildiğini ifade eden bazı hadisler, mütevatir derecesinde kabul edilmektedir. Yedi harf konusundaki hadisler içerik olarak farklılık arz etmektedir. Bu konuda rivayet edilen hadislerin bir kısmı, Kur'an'ın yedi harf üzere nazil olduğunu ifade ederken, bazı hadisler Kur'an'ın yedi harfle inmesinin hikmetini açıklar. Bazı hadisler de yedi harfin mahiyetine dairdir.

Yedi harf hadislerinden anlaşıldığı gibi ihtilaf mana ve ahkamda değil, okuyuşadır. Ayrıca Hz. Ömer hadisinde adı geçen iki sahabe -Hz. Ömer ve Hişam b. Hakim- Kur'an'ı Hz. Peygamberden öğrenmişler ve Hz. Peygamber ikisinin de kıraâtını doğrulamıştır. Bundan anlaşıldığı gibi kıraâtlar ictihadî değil, Hz. Peygamberden alınmıştır.

Hz. Ömer hadisinde ismi geçen sahabiler Hz. Ömer ve Hişam b. Hakim, aynı kabiledendiler, yani Kureys'tendiler, ama farklı kıratlarla okuyorlardı. Bu da göstermektedir ki lehçe kelimesi, yedi harf ifadesini tam olarak karşılamamaktadır. Buna göre yedi harfin yedi Arap lehçesi olduğunu savunan görüşün doğruluğu tartışılır.

Yedi harfle ilgili en kapsamlı görüş İbn Kuteybe'nin görüşüdür. Ancak burada İbn Kuteybe'nin yedi harfin yedi vecihle sınırlandırılması bazı zorlukları beraberinde getirir.

Yedi harfin yedi vecihle sınırlandırılmadan, farklı okuyuşlar anlamında anlaşılması daha isabetli görünmektedir. Buna göre yedi harf farklı okuyuşlar anlamındadır. Nitekim Dâni de yedi harfi farklı okumalar anlamında ele almıştır.

Ed-Danî, yedi harf kavramını şu iki şekilde açıklamaktadır:

a. Kur'an'ın yedi harf ile inmesi, yedi vecihle inmesi anlamındadır. Çünkü ahurf kelimesinin müfredi olan harf, vecih anlamına gelir.

⁹⁵ Ed-Danî, el-Ahrufu's-Seb'a, s. 47-50.

b. Yedi harf, kıraatlar anlamındadır. Harf kıraatın bir bölümü olduğu için bu şekilde isimlendirilmiştir.

Ed-Danî'ye göre, bu kıraatlar ve lehçelerden kaynaklanan bu vecihlerin hepsi Kur'an'ın nazil olduğu farklılıklardır. Hz. Peygamber de bu vecihlerle okumuş ve bunlarla Kur'an okumayı mübah kılmıştır.

Ed-Danî'ye göre ümmetin yedi harfin hepsini ezberlemesi ve Kur'an'ı bunlarla okuması gerekmez. Bu harflerden hangisi ile okumak isterse muhayyerdir. Ümmet Kur'an okumakla emr olunmuştur. Ancak hangi harf ile okuyacakları konusunda serbest bırakılmışlardır.

Ed-Danî'ye göre yedi harfe dayalı Kur'an'ın okunuş vecihleri tefkîfidir. Ed-Danî, yukarıda ifade ettiğimiz gibi yedi harfi genel olarak üç kategoride ele alır, ancak o, bu üçlü taksimatı açıp, geniş açıklamalar yapmaktadır. O, yedi harfe dayalı okuma kategorilerini, on dokuza kadar çıkarmaktadır.

Ed-Danî'nin bu konudaki açıklamalarından da anlaşıldığı gibi o, yedi harfi Kur'an'ın farklı şekillerde okunması anlamında kullanmaktadır. O, yedi harfe dayalı okuma kategorilerini tespit etmeye çalışmış ve yedi harfe dayalı farklı okumaları, on dokuza kadar çıkarmıştır.

KAYNAKÇA

Aşıkkutlu, Emin, Kıraat İlminin Temellendirilmesinde Ahruf-ı Sab'a Hadisi, Kur'an ve Tefsir Araştırmaları IV, Ensar Yay., İstanbul, 2012

A'zamî, Muhammed Mustafa, Kur'an Tarihi, Çev. Ömer Türker, Fatih Serenli, İz Yay., İstanbul, 2011

Buharî, Muhammed b. İsmail, Sahihu'l-Buharî, Daru's-Selam, Dimeşk, 2000

Çetin, Abdurrahman, Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıratlar, Ensar Yay., İstanbul, 2005

Dağ, Mehmet, Geleneksel Kıraat Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım, İsam Yay., İstanbul, 2011

Ed-Danî, Ebu A'mr, el-Ahrufu's-Seb'a li'l-Kur'an, Daru'l-Minare, 1997, b.y.y.

___ Camu'l-Beyan fi'l-Kıraati's-Sebi'l-Meşhura, Ankara, 1999

Ebu Şame, el-Murşidu'l-Veciz, Daru Sadir, Beyrut, 1975

Ebi Talib, Mekki b., el-İbane 'an Me'ani'l-Kıraat, Daru'n-Nehda, Mısır, b.t.y.

Hanbel, Ahmet b., el-Müsned, Beyrut, ts.

İbn Hacer, Fethu'l-Barî Şerhu Sahihu'l-Buharî Daru's-Selam, Dimeşk, 2000

İbn manzur, Lisanu'l Arab, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, b.t.y

İ'tr, Diyauddin, el-Ahrufu's-Seb'a, Daru'l-Beşair, Buyrut, 1988

İbn Kuteybe, Abdullah b. Müslim b., Te'vilu Muşkilu'l-Kur'an, Müessesetu'r-
risale, Dimeşk, b.t.y.

Kaya, Osman, Kur'an'ın Yedi Harf Üzere İndirilmesi, Ahrufu's-Seb'a, Yedi Harf
Meselesi, C.Ü.İ.F.D., Sivas,2004,

Nesaî, Ahmed b. Şuayb, Sünen-i Nesaî, Beyrut, ts.

Salih, Subhî, Mebahisu fi u'lumi'l-Kur'an, Daru'l-İlm, Beyrut 2007

Suyutî, Celaleddin Abdurrahman, el-İtkan fi 'Ulumi'l-Kur'an, Daru İbn Kesir,
2006, Beyrut

Şen, Ziya, Kur'an'ın Metinleşme Süreci, Ensar Yay., İstanbul, 2007

Taberî, Camiu'l-Beyan 'an Te'vili Ayil'l-Kur'an, Daru't-Turas, Beyrut, b.t.y.

Zerkanî, Abdulazim, Menahilu'l-İrfan, Daru't-Turas, Beyrut, 1995

Zerkeşî, el-Burhan fi 'Ulumi'l-Kur'an, I, Beyrut, 1988